

УДК 339.137.2.012.23

Єрмаков О.Ю.*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки праці та розвитку сільських територій
Національного університету біоресурсів і природокористування України***Есаулов В.А.***аспірант кафедри економіки праці та розвитку сільських територій
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL SUPPORT THE COMPETITIVENESS OF PRODUCTS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

Досліджено стан техніко-технологічного забезпечення та запропоновано пропозиції щодо його розвитку для підвищення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: техніко-технологічне забезпечення, основні засоби, конкурентоспроможність продукції, сільськогосподарські підприємства, ефективність діяльності.

АННОТАЦИЯ

Исследовано состояние технико-технологического обеспечения и обоснованы предложения по его развитию для повышения конкурентоспособности продукции сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: технико-технологическое обеспечение, основные средства, конкурентоспособность продукции, сельскохозяйственные предприятия, эффективность деятельности.

ANNOTATION

The state of the technical and technological support, and provided suggestions for the development of products to improve the competitiveness of agricultural enterprises.

Keywords: technical and technological support, fixed assets, competitiveness, agricultural enterprises, effectiveness.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку аграрної економіки України однією з головних для забезпечення ефективного і сталого розвитку функціонування сільськогосподарських підприємств є проблема технічного та технологічного забезпечення. Низький існуючий рівень ресурсно-технічного забезпечення є обмеженням комплексності застосування заходів з реалізації застосування в аграрній сфері прогресивних техніко-технологічних рішень, а відповідно, і обмеженням у набутті конкурентних переваг за рахунок зниження витрат виробництва на створення сільськогосподарської продукції. Від вирішення цієї проблеми залежить економічний розвиток виробництва сільськогосподарської продукції, її конкурентоспроможність та ефективність діяльності агровиробників.

Стан вивчення проблеми. Проблеми техніко-технологічного забезпечення сільського господарства України та суб'єктів господарювання присвячені наукові праці В.Г. Андрійчука, М.В. Гладія, О.Ю. Єрмакова, Г.Є. Мазнева, Л.Ю. Мельника, М.М. Могилової, В.І. Перебийноса, Г.М. Підлисецького, О.В. Харченка та ін. Проте плінність умов ринкового господарю-

вання для економічних суб'єктів в аграрному середовищі України потребує подальшого дослідження даної проблеми.

Метою дослідження є вивчення існуючого стану техніко-технологічного забезпечення та опрацювання пропозицій щодо його вдосконалення в сільськогосподарських підприємствах для підвищення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції.

Виклад основного матеріалу. Виробничий досвід і наукові дослідження переконливо свідчать, що належне техніко-технологічне забезпечення має винятково важливе значення для підвищення ефективності виробничої діяльності та забезпечення на цій основі економічного зростання сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах господарювання.

Нині ж матеріально-технічне забезпечення аграрного сектору України в останні роки досягло такої критичної межі, за якої, навіть при умові існуючої динаміки та невживанні кардинальних заходів стосовно її покращення, уже в найближчий час буде йти розмова про порушення технологічних процесів в тваринництві і рослинництві, про суттєву екстенсивність виробництва в сільському господарстві взагалі. Відтак пошук шляхів забезпечення підприємств та ефективного використання їх матеріально-технічних засобів є досить актуальним питанням сьогодення.

У сучасній економічній літературі, що присвячена проблемам виживання та стратегічного успіху підприємств в умовах висококонкурентного середовища, велика увага приділяється факторам успіху, зокрема ключовим і ринковим факторам успіху, ключовим компетенціям, конкурентним перевагам [5].

Одним із внутрішніх аспектів забезпечення конкурентних переваг є ключові компетенції, що мають ресурсне походження. Саме ресурси підприємства приймають форму ключових компетенцій, якщо відбір і комбінація ресурсів здійснюється краще, оригінальніше, швидше за конкурентів та забезпечують основу конкурентного потенціалу підприємства.

Під техніко-технологічним забезпеченням сільського господарства розуміють систему, в якій відбувається вільне споживання технічних засобів (техніки, паливно-енергетичних ресурсів, запасних частин, добрив, засобів захисту рослин тощо) та технологічного впровадження, шляхом використання послуг виробників матеріально-технічних засобів та сервісних підприємств – їх постачальників. Це відносини, які забезпечують формування і використання матеріально-технічних засобів суб'єктами сфери АПК [9].

В Україні при достатньо високому рівні забезпеченості сільського господарства земельними і трудовими ресурсами залишається невирішеною проблема його техніко-технологічного оснащення. Забезпеченість аграрних підприємств сільськогосподарською технікою знаходиться на низькому рівні, навантаження на неї зростає.

Досить негативно на ресурсному потенціалі сільськогосподарських підприємств позначилось кризове становище, що охопило всі галузі економіки держави, особливо сільське господарство, що стало однією з причин скорочення виробництва сільськогосподарської продукції. Так значно зменшилось виробництво вітчизняних тракторів, сільськогосподарських машин, устаткування та обладнання. Щорічне вибуття з виробничого циклу амортизованих тракторів, збиральної техніки та інших сільськогосподарських машин і знарядь при практичній відсутності їх поновлення наближає сільське господарство до процесу руйнації техніко-технологічної основи виробничого відтворення. Темпи оновлення машинно-тракторного парку скоротились у 10–20 разів [2].

На сьогодні наявність сільськогосподарської техніки в Україні не відповідає технологічній потребі у ній (рис. 1). Так, у 2014 р. у сільськогосподарських підприємствах рівень забезпеченості тракторами становив 36% від технологічної потреби, сівалками всіх видів – 39,9, плугами – 43,1, зернозбиральними комбайнами – 43,6, бурякозбиральними машинами – 17,6%. Українськими підприємствами виробляється лише 1,2% тракторів від технологічної потреби, 2,1% сівалок, 4,1% плугів, 0,1% зернозбиральних комбайнів.

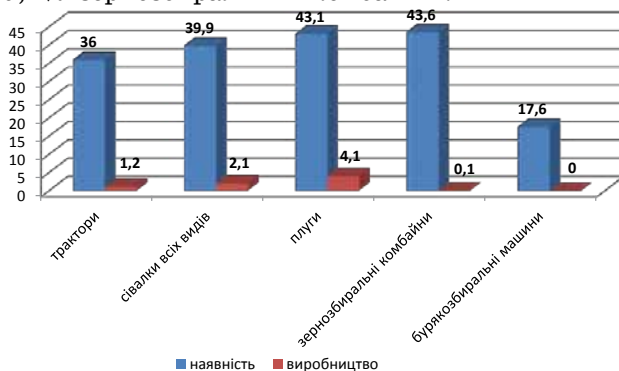

Рис. 1. Наявність і виробництво сільськогосподарської техніки в Україні у 2014 р., % від технологічної потреби [11]

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, щорічні потреби в оновленні машинно-тракторного парку АПК становлять: 40 тис. од. тракторів (у т.ч. з тяговою силою типу Т-150 – 10 тис. од.); 7,5 тис. од. зернозбиральних комбайнів; 2,1 тис. од. кормозбиральних комбайнів; 50 тис. од. ґрунтообробних та посівних машин [8].

За аналізований період знизилась кількість комбайнів: зернозбиральних – на 47,0%, кукурудозбиральних – на 70,9%, картоплюзбиральних – на 74,4%, бурякозбиральних – на 60%, тракторів – на 47,5%.

Збільшення навантаження на техніку призводить до розтягування строків виконання технологічних операцій, втрати врожаю, зменшення якісних показників продукції рослинництва та підвищення собівартості його виробництва, і тим самим негативно впливає на рівень конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств.

Потрібно підкреслити, що модернізація машинно-тракторного парку традиційних сільськогосподарських підприємств відбувається повільно. Так, наприклад, протягом 2013 року у сільськогосподарські підприємства Київської області надійшло тракторів 522 шт., а вибуло 533 шт.; комбайни зернозбиральні – надійшло протягом року 10 шт., вибуло – 25 шт.; кукурудозбиральні комбайни – надійшло у 2013 році – 22 шт., вибуло – 61 шт. Виняток становлять плуги, культиватори, сівалки, посівні машини, яких надійшло більше протягом року, ніж вибуло.

Проведений аналіз засвідчує, що переважна більшість техніки купується сільськогосподарськими підприємствами за власні кошти, які ними отримано від результатів виробничо-господарської діяльності (табл. 1).

Основними причинами низького рівня матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств є: недостатність власних джерел фінансування техніко-технічного переснащення; зростання цін на нову сільськогосподарську техніку; зниження обсягів державної підтримки оновлення машинно-тракторного парку за рахунок програми фінансового лізингу; недостатній рівень розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, продукція якого не відповідає сучасним вимогам аграрного виробництва; нерозвиненість спільного використання техніки сільськогосподарськими підприємствами.

Покращення техніко-технологічного забезпечення сільськогосподарських підприємств дасть змогу нарощувати обсяги виробництва рослинницької продукції, знижувати затрати праці і витрати коштів на їх одиницю, що неодмінно позитивно вплине на підвищення конкурентоспроможності.

Нині ситуація на ринку сільськогосподарської техніки виглядає вкрай негативно, не дивлячись на те, що в країні в минулому

було сформовано потужну галузь машинобудування для агропромислового комплексу, яка об'єднує понад 130 підприємств і конструкторських бюро. За даними Державної служби статистики України, нині держава не спроможна забезпечити сільськогосподарські підприємства необхідною технікою, що в умовах відновлення ефективної діяльності аграрного сектора України змушує використовувати зару-

біжну техніку, яка хоч і значно дорожча, але за продуктивністю, якістю та надійністю перевершує вітчизняні зразки. Так, на українських полях комбайни класу «John Deere», «Case» та ін. за сезон можуть зібрати урожай на площі 1,5–2 тис. га, а комбайни «Дон», «Славутич», «Нива» – лише 250 – 300 га. Так, серед придбаних у 2013 р. тракторів найбільша питома вага тракторів зарубіжного виробництва – «Беларус»

Таблиця 1

Наявність сільськогосподарської техніки у сільськогосподарських підприємствах у 2013 році, (штук) [10]

Показники	Надійшло протягом року			Вибуло протягом року			Наявність на кінець року	
	всього	у т.ч. куплено	Частка куплених, %	всього	у т.ч. списано по зносу	частка списаних, %	Всього	Власність виключно підприємства
Трактори – всього	522	418	80,1	533	158	1,9	8279	6938
У т.ч. потужністю								
менше 40 кВт	16	13	81,4	27	12	3,0	387	342
від 40 до 60 кВт	70	49	70,4	216	61	2,2	2682	2183
від 60 до 100 кВт	236	182	77,0	155	60	1,9	3150	2601
100 кВт і більше	200	174	87,0	136	25	1,3	2059	1812
Із загальної кількості тракторів								
трактори колісні	499	400	80,1	474	148	1,9	7724	X
трактори гусеничні	23	18	77,9	59	10	1,7	555	X
трактори без змонтов. на них машин	493	393	79,7	449	147	2,0	7543	X
трактори, на яких змонтовані машини	29	25	86,0	84	11	1,4	736	X
Плуги	240	168	70,0	159	73	2,5	2984	2605
Культиватори	244	133	54,7	230	80	2,4	3330	2847
Борони	543	269	49,5	863	266	2,0	12680	10500
у т.ч. дискові	127	92	72,5	65	25	2,2	1199	1108
<i>Машини посівні та для садіння – всього, у т.ч.</i>	299	235	78,8	244	89	2,4	3695	3269
Сівалки	276	220	79,7	220	79	2,3	3478	3065
Картоплезаджалки	12	6	49,6	14	8	5,7	139	130
Інші	10	9	90,2	10	2	2,6	78	75
Розкидачі гною і добрив	119	79	66,5	124	41	2,9	1403	1236
Обладнання іригаційне								
Стаціонарне	21	16	76,2	8	2	1,3	173	X
Пересувне	23	16	69,8	3	–	–	164	X
Машини для захисту с/г культур	111	78	70,5	47	20	2,1	1008	930
Сінокосарки	77	30	39,2	66	26	3,9	677	580
у т.ч. тракторні	56	19	33,9	41	16	3,2	520	441
Жатки валкові	66	60	90,9	64	26	3,5	733	621
Прес-пакувальники, без прес підбирачів	68	50	73,5	24	10	2,5	442	409
Комбайни і машини	137	91	66,8	129	40	2,5	1612	1390
Зернозбиральні	10	7	70,0	25	5	3,9	114	93
Кукурудзозбиральні	22	11	50,0	61	27	5,2	478	403
картоплезбиральні, без картоплекопачів	4	2	50,0	3	–	–	56	53
у т.ч. комбайни	8	6	75,0	24	5	1,4	344	296
буякозбиральні	3	1	33,3	–	–	–	13	13
для збирання овочів і баштанних культур	–	–	–	–	–	–	–	–
Техніка для після урожайних робіт	69	42	60,9	62	32	3,1	1025	938

(40,5%), «John Deere» (11,2%), «New Holland» (4,7%), «Case» (4,1%), а питома вага тракторів «ХТЗ» – лише 3,2%. Таж ситуація і з зернозбиральними комбайнами – переважна більшість комбайнів імпортована в Україну [11].

Тому сьогодні вкрай потрібні заходи державної підтримки сільськогосподарського машинобудування, що дозволить випускати сучасну техніку за доступними цінами для вітчизняних товаровиробників сільськогосподарської продукції.

Для сільськогосподарських підприємств найдешевший спосіб придбання техніки – договір купівлі-продажу, проте ним можуть користуватись лише ті підприємства, фінансовий стан яких стабільний. Для підприємств, які мають незадовільний фінансовий стан, найбільш прийнятними є договори про надання послуг сільськогосподарської техніки, а для більшості підприємств, фінансовий стан яких задовільний, – договір фінансового лізингу.

Матеріально-технічне забезпечення агропромислового комплексу, яке прийшло на зміну зруйнованій системі державного постачання, є недосконалим і не задовольняє вимоги сільськогосподарських підприємств. Для встановлення правових та організаційно-економічних засад формування і функціонування системи ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, створення сприятливих економічних умов для розробки, виробництва, використання і обслуговування машин, обладнання і устаткування для сільського господарства, визначення шляхів державної підтримки відтворення і розвитку їх матеріально-технічної бази доцільним є створення на акціонерній основі техніко-технологічний кластер (рис. 2) [3].

Техніко-технологічний кластер ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств можна розглядати як стійку систему взаємодії сільськогосподарських суб'єктів господарювання і контрагентів із високим ступенем агрегації в межах регіональної та ринкової концентрації з метою покращення ресурсно-технічного забезпечення виробничої діяльності аграрних підприємств та підвищення ефективності виробництва й конкурентоспроможності, шляхом створення та реалізації спільної продукції, відтворення і розвитку матеріально-технічної бази, комплексної механізації і автоматизації технологічних процесів, відновлення і збереження родючості ґрунту в сільському господарстві на основі вітчизняного машинобудування та виробництва матеріальних ресурсів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для ефективного розвитку аграрної сфери однією з найгостріших економічних проблем є відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Останній розглядається як система організаційних, економічних важелів і методів управління та виробничих чинників, які в процесі своєї взаємодії можуть забезпечити ефективне його використання. Щодо стратегії техніко-технологічного забезпечення ефективної виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, то вона насамперед має бути зорієнтована на підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Одним із напрямів її реалізації може бути створення техніко-технологічних кластерів. Це є підставою для нарощування найближчими роками агропродовольчого потенціалу країни.

Рис. 2. Техніко-технологічний кластер ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств [3]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія / Андрійчук В.Г. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.
2. Білоусько Я.К. Тенденції і напрями розвитку техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва / Я.К. Білоусько // Агроінком: Аграрний інформаційний науково-виробничий журнал. – К.: «Агропромінвест-інтернешнл». – 2007. – №5/6. – С. 46-51.
3. Єрмаков О.Ю. Ресурсно-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств: монографія / О.Ю. Єрмаков, Н.І. Труш; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К.: Компрінт, 2012. – 172 с.
4. Захарчук О.В. Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств України / О.В. Захарчук // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 92-97.
5. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 270 с.
6. Мельник Л.Ю. Аграрний сектор економіки в аспекті його матеріально-технологічної оснащеності / Л.Ю. Мельник // Агросвіт. – 2009. – № 2. – С. 2-8.
7. Могилова М.М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі / М.М. Могилова, Я.К. Білоусько, Г.М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 61-67.
8. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/>.
9. Саблук П.Т. Стабільні економічні умови як фактор послідовного підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2003. – № 1. – С. 12-17.
10. Статистичний щорічник. Сільське господарство за 2013 рік / за ред. Н. С. Власенко, К.: Державна служба статистики України 2014. – 400 с.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm.
12. Технологічні карти та витрати на вирощування сільськогосподарських культур з різним ресурсним забезпеченням. / За ред. Д.І. Мазоренка, Г.С. Мазнєва. – Харків: ХНТУСГ. – 2006. – 725 с.